

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ศัพทานุกรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อ

ขีด หมายถึง เป็นข้อห้ามหรือจารีตที่ปราชญ์คนมีให้กระทำโดยเชื่อกันว่าหากกระทำแล้วจะเกิดความเสียหายต่อตนเอง ครอบครัวหรือต่อส่วนรวม ซึ่งมีเกี่ยวกับตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น กิริยามารยาท ความประพฤติ จนถึงเรื่องใหญ่ เช่น ข้อห้ามต่อวัด พื้นที่สาธารณะและบ้านเมืองเป็นต้น ตัวอย่างเช่น การถือว่าบ้านเรือนมีผีเรือนรักษาอยู่ เมื่อหนุ่มสาวประพฤตินิดประเพณี ก็ถือว่าขีด หรือการห้ามบุคคลไปแตะต้ององค์พระ ธาตุเนื่องจากถือว่ามีมนุษย์เป็นผู้มีกิเลส ดังนั้นจึงมีการสร้างรั้วรอบพระธาตุ หรือนำผ้ามาห่มองค์พระธาตุ เป็นต้น ขีดจึงเป็นความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปรับการใช้ชีวิตประจำวัน การปรับตัวเองให้เข้ากับกลุ่มคนและสังคม รวมถึงความรอบคอบในการทำงานใด ๆ อีกด้วย

น้ำปูหรือน้ำปู๋ หมายถึง อาหารชนิดหนึ่งของชาวเหนือ ทำจากปูนา ผ่านกระบวนการตำปูเอาน้ำที่ได้มาเคี่ยวไฟจนน้ำปูเริ่มแข็งตัวและมีลักษณะนิ่มๆคล้ายกับกะปิ การทำน้ำปูมักจะทำในฤดูปลูกข้าวเท่านั้น ซึ่งน้ำปูที่ดี มีคุณภาพต้องมีสีดำสนิท มีกลิ่นหอมเนื้อของปูเหนียวเข้มข้น ไม่แฉะ

การขับลื้อ หมายถึง เป็นศิลปะการขับร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง โดยใช้ปฏิภาณกวีในการเรียงร้อยคำสำหรับโต้ตอบกัน เนื่องร้องจะเป็นลักษณะการเกี่ยวพาราสีกัน มีพืดเป็นเครื่องมือใช้สำหรับบังหน้าเวลาร้องหรือขับ นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีประกอบคือ ซ่างปี 2 คน ส่วนเนื้อหาที่ร้องหรือขับนั้นก็แล้วแต่งาน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน การบวชนาค หรือการรับขวัญผู้มาเยือน ซึ่งลักษณะของการขับลื้อนั้นจะเป็นเรื่องราวคล้ายๆกับลำตัด หรือหมอลำของภาคกลางและภาคอีสาน

ก๊ หรือหูก หมายถึง เครื่องมือสำหรับทอผ้า มีหลายขนาดและชนิด แต่ละชนิดมีวิธีการทอที่แตกต่างกัน และให้หลายผ้าที่แตกต่างกันด้วย ส่วนประกอบของก๊ได้แก่ ฟืม กระสวย ตะกอลและกระสม

ออกเดือน หมายถึง ระยะเวลาหลังจากเสร็จสิ้นการอยู่เดินหรืออยู่ไฟ จากนั้นพ่ออาจารย์จะเป็นผู้มาประกอบพิธีส่งผีร้ายตายอยาก ซึ่งการทำพิธีนี้เชื่อว่าจะทำให้หญิงแม่ลูกอ่อนไม่มีนิสัยตะกละ

ตาแห้ว หรือภาษาไทยภาคกลางเรียก "เฉลว" เป็นเครื่องสานทำด้วยเส้นตอกขัดไข่วางกัน ให้ส่วนกลางมีลักษณะเป็นตาหกเหลี่ยม มีชายยื่นออกโดยรอบ ชาวล้านนาใช้ตาแห้วเป็นเครื่องหมายทางพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยเฉพาะการแสดงอาณาเขตหวงห้าม แสดงอาณาเขตที่มีเจ้าของ เป็นเครื่องช่วยให้พื้นที่นั้น ๆ คลาดแคล้วจากภัยพิบัติ